

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Мартінова Лілія, Чорна Наталія

Анотація

В статті проаналізовані основні питання, пов'язані із впливом демографічних та соціально-економічних чинників на підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу країни.

Ключові слова: конкурентоспроможність, людський потенціал, людський капітал, трудові ресурси, демографія.

INFLUENCE OF DEMOGRAPHIC, SOCIAL AND ECONOMIC FACTORS ON INCREASIN THE COMPETITIVENESS OF HUMAN POTENTIAL OF UKRAINE

Martynova Liliia, Chorna Nataliia

Abstract

The article focuses on the issues dealing with the demographic, social and economic factors which are supposed to have influence on the increasing the competitiveness of human potential of a country.

Keywords: competitiveness, human potential, labor resources, demography

Трансформація соціально-економічних відносин в Україні відбувається в умовах інтенсифікації євроінтеграційного процесу. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2015 році поставило низку різнопланових завдань із прискорення та підпорядкування соціально-економічних реформ стандартам та механізмам регулювання Європейського Союзу. Одним із найважливіших серед них в контексті підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу є впорядкування соціально-демографічної політики.

На сьогодні найбільшим викликом формуванню соціально-демографічного потенціалу як України, так і інших європейських країн є явище депопуляції. Скорочення чисельності населення за рахунок його природного зменшення фіксують близько третини європейських держав.

Старіння населення Європи і скорочення населення працездатного віку є головним викликом майбутніх десятиліть.

В зв'язку з цим, «демографічна революція» в Європі ставить три тісно пов'язаних між собою завдання: як забезпечити адекватні пенсії, медичне обслуговування та інші послуги для безпрецедентного числа літніх людей; як стимулювати подальше економічне зростання в умовах постійного скорочення населення працездатного віку; як створити умови, щоб особи похилого віку залишались незалежними і активними громадянами.

Забезпечення вищого рівня зайнятості, підвищення продуктивності праці та розширення можливостей працевлаштування для осіб похилого віку визнаються ЄС

першочерговими заходами для виконання зазначених завдань [1].

Як наслідок, населення у віці 65 років і старше зростає приблизно на 2 мільйони щороку та, відповідно, витрати на пенсії і медико-санітарну допомогу та інші послуги, від яких залежать літні люди, мають значно зрости.

Україна наразі належить до тридцяти країн світу з найстарішим населенням. На тлі загального зниження чисельності населення у нашій країні його старіння в найближчі десятиріччя прогресуватиме, адже невдовзі саме особливості наявної вікової структури діятимуть у бік значного збільшення частки людей похилого віку. Потрібні неординарні зусилля для адаптації суспільства до цього глобального процесу трансформації демографічних структур, щоби ситуація не перетворилась на так звану «кризу старіння», яка загрожуватиме країнам з низькою народжуваністю [5].

Динаміка чисельності основних вікових груп населення України свідчить про те, що частка осіб похилого віку невпинно зростає, а частка осіб працездатного віку скорочується (рис.1).

Особливістю українського варіанту старіння є його еволюційно-кризовий характер. Зміна геополітичних та соціально-економічних реалій супроводжувалась в Україні швидким зниженням народжуваності та тривалості життя, зростанням смертності та кардинальною зміною (з 1990-х рр.) напрямів міграційних потоків, головною особливістю яких став рух за межі України. Хоча більшість демографів стверджують, що старіння як наслідок зростання очікуваної тривалості життя населення є тріумфом людства [2], дана теза не стосується України.

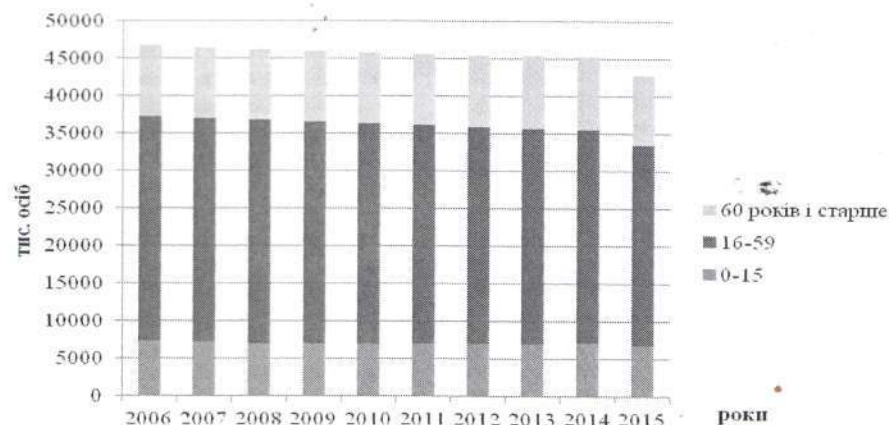

Рис. 1. Вікова структура населення України у 2006-2015 рр., тис. осіб[3].

На відміну від країн ЄС, у яких демографічне старіння відбувається здебільшого природним шляхом – за рахунок збільшення смертності в старших вікових групах, в Україні на межі XX та XXI століть частка осіб похилого віку зростає внаслідок різкого зниження репродуктивної здатності населення до рівня, що не забезпечує заміщення поколінь, на тлі несприятливої в цілому динаміки тривалості життя.

Тут варто відзначити, що подальше підвищення очікуваного віку в Україні стримується нижчою порівняно з країнами ЄС очікуваною тривалістю життя населення. Тому значну увагу необхідно звернути на покращення якості життя населення, його здоров'я, що сприятиме в зростанні очікуваної тривалості життя.

Сучасні тенденції, що визначають пріоритети державної політики у сфері охорони здоров'я в Україні, зумовлені цілями соціально-економічного розвитку країни, в якості яких проголошено сталість економічного зростання, поліпшення добробуту населення, посилення

людського потенціалу, підвищення якості медичних послуг і на фоні цього подолання демографічної кризи [6].

Вивчення ефективності практичної медицини свідчить, що майже 50% приросту динаміки тривалості життя забезпечується клінічним профілактичним і лікувальним обслуговуванням [6].

За період 2006-2014 рр. державні ресурси на охорону здоров'я зросли в 1,1 рази, а їх питома вага у ВВП підвищилася з 6,4% до 7,1% (рис.2).

Українська система охорони здоров'я на сьогодні не здатна повною мірою задовольнити потреби населення в медичній допомозі, забезпечити її доступність і належну якість, необхідний рівень профілактики захворюваності, зниження смертності [4]. На думку фахівців Світового Банку, Україні варто вже сьогодні прискорити економічні реформи у сфері охорони здоров'я та медико-соціальних послуг, які надають особам похилого віку, щоб стримати можливе різке збільшення державних витрат у майбутньому, коли старіння населення прискориться (рис. 3) [5].

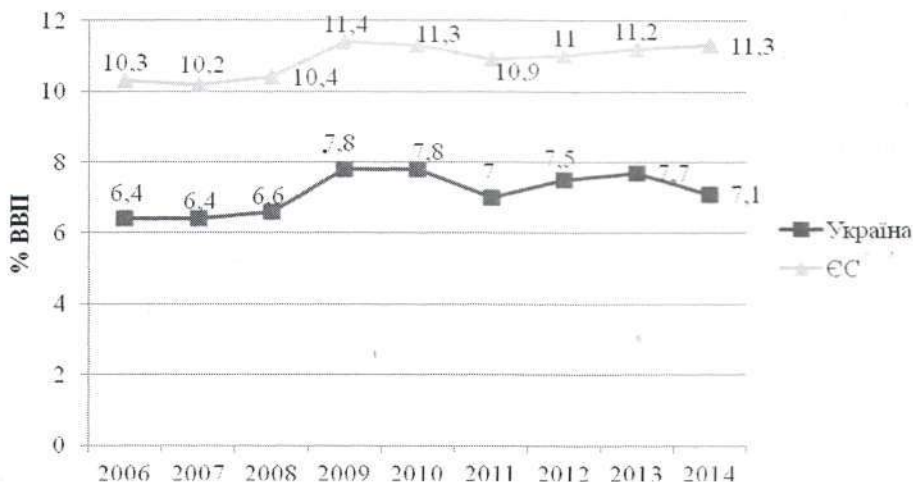

Рис. 2 Витрати на охорону здоров'я в Україні та ЄС, % ВВП [4].

Рис. 3. Заходи із покращення функціонування системи охорони здоров'я в Україні

Аналіз проблем відтворення соціально-демографічного потенціалу України порівняно з країнами ЄС дає змогу дійти висновку про нагальну необхідність вдосконалення вітчизняної системи охорони здоров'я, запровадження альтернативної страхової медицини та підвищення якості медичного обслуговування, особливо жінок репродуктивного віку і максимальної нейтралізації факторів, що зумовлюють підвищення смертності. Невід'ємними умовами підвищення соціально-демографічного потенціалу України є подолання бідності, зростання доходів та підвищення рівня життя населення. Для формування провідних важелів репродуктивних настанов і здорового способу життя, створення надійної гарантії високого рівня добробуту населення потрібне реформування сфери праці і забезпечення ефективної зайнятості.

Список літератури

- [1] Demography, Active Ageing and Pensions. Social Europe Guide. Volume 3. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Manuscript completed in May 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7831&langId=en>
- [2] Kevin Kinsella. An aging world: 2001 V Kevin Kinse'lla and Victoria A. Velkoff. [Електронний ресурс] – Washington: U.S. Census, Bureau, 2001. – 183 с. – Режим доступу: www.census.gov/prod/2001/pubs/p95-01-1.pdf
- [3] Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
- [4] Ільчук Л. І. Соціальні ризики вступу України до зони вільної торгівлі: аналітична записка [Електронний ресурс] / Л. І. Ільчук // Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України та НАН України. – 2014. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/UA/Sites/ResearchInstitution/Pages/default.aspx?ffn1=EDRPOU&fft1=Eq&fv1=26200920>
- [5] Населення України. Імперативи демографічного старіння. — К. ВД «АДЕФ- Україна», 2014. — 288 с.
- [6] Новіков В. Соціальні наслідки Євроінтеграції України. Система охорони здоров'я / К. Никонук, В. Новіков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09542.pdf>
- [7] Цвігун І.А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія / І.А. Цвігун. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г.2013. – 400 с.

Literature

- [1] Demography, Active Ageing and Pensions. Social Europe Guide. Volume 3. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Manuscript completed in May 2012 [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7831&langId=en>
- [2] Kevin Kinsella. An aging world: 2001 V Kevin Kinse'lla and Victoria A. Velkoff. [Electronic Resource] – Washington: U.S. Census, Bureau, 2001. – 183 p. – Access Mode: www.census.gov/prod/2001/pubs/p95-01-1.pdf
- [3] State Statistics Service of Ukraine [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://ukrstat.gov.ua/>
- [4] Ilchuk L.I. Social Risks Ukrainian Membership in Free Trade Zone: Analytical Issue [Electronic Source] / L.I. Ilchuk // Advance Social Research Center of the Ukrainian Ministry of Social Policy and NAS of Ukraine. – 2014. – Access Mode: <http://www.nas.gov.ua/UA/Sites/ResearchInstitution/Pages/default.aspx?ffn1=EDRPOU&fft1=Eq&fv1=26200920>
- [5] The population of Ukraine. Imperatives of demographic aging. - KD VD "ADEF-Ukraine", 2014 - 288 pp.
- [6] Novikov V. Social consequences of Eurointegration of Ukraine. Healthcare system / K. Nikonuk, V. Novikov [Electronic Resource]. - Access mode: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09542.pdf>
- [7] Zvignon I. A. Demographic security of Ukraine and directions of its regulation: monograph / I.A. Zvignon - Kamyanets-Podilsky: Publisher of the PP Zvolejko DG, 2013. – 400

Martynova Lilija, Doctor of Economic Sciences, associate Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics. 87 Soborna St., Vinnytsia, Ukraine, 21100. Associate Professor of modern Department of Finance. liliyama@ukr.net. In 1992 she graduated from M. Kotsiubynsky State Pedagogical University of Vinnitsa. The author of many scientific publications, among them: 1) Martynova L. Problems of reproduction of socio-demographic potential in Ukraine and EU countries // International Scientific Conference Economy without borders: Integration, Innovation, Cross-border cooperation: Conference Proceedings, August 26, 2016. Kaunas: Baltija Publishing. p. 184-187 2) Martynova L. Social Mechanisms of Human Potential Competitiveness Enhancing // International Journal of Economics and Society. – 2016. – Vol. 2. – Iss. 8. P. 110-113.

Chorna Nataliia. Doctor of Historical Sciences, professor. Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics. Vinnytsia, Ukraine. Professor of Philosophy and Economic Theory Department. chornanm26@gmail.com. In 2005 she graduated from M. Kotsiubynsky State Pedagogical University of Vinnitsa. Professional orientation is dedicated to problems of The History the Ukrainian-Polish relations, international political and economic relations, Ukraine in the processes of European integration. The author of many scientific publications, among them: 1) N. Chorna. Ukraine – Poland: strategic partnership genesis in view of presidential factor // International Relations of Ukraine: scientific searches and findings. – Issue 25. – Kiev, 2016. – PP. 41–58. 2) N. Chorna. Modern Ukrainian-Polish relations: historiographical sources analysis // Scientific Letters of M. Kotsiubynsky State Pedagogical University of Vinnitsa. – Vol. 25. – Series: History. – Vinnitsa, 2017. – PP. 412–416.

